

آبونه شرائطی

ممالك عثمانیه ده سنه لکی (۶۵) ، التي
آیلغی (۳۵) غروشدیر .
ممالك اجنبیه ده سنه لکی (۱۷) ، التي
آیلغی (۹) فر نقدیر .

اداره خانه

باب عالی جده سده دائره مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر .

مسالک موافق آثار مع المثنویه قبول
اولنور . درج ایدیلحه یازیلر
احاده اولونمار .

الدوره

۱۳۳۰

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

دینی، علمی، ادبی، سیاسی هفته لقی مجموعه اسلامییه در

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

صاحب و مدیر مسئول : ح . اشرف ارباب

عدد ۲۸۰

۱۱ ج ذی الاولی ۱۳۳۱

نخستین

۸ نیسان ۱۳۲۹

جلد ۱۰

اخطارات

رساله مندر التدریس کو قرآنک نه سید
شوق زبیر هرها کی رغبتا طرفند .
قتباس ادب .

§

مکتوبلرک . مضامینک واضح و
فونالی ولسی و آتونه صره
نومروسی محتوی . لونمرو لازندر .

§

ممالك اجنبیه بچون بوتنه اولانلرک
آدر بلرینک ف نسز ده یارلمسی
رجا اولنور

§

پاره کوندرلدکی زما نهیه دائر اولدینگنک
واضحاً بیلدیرلمس . اولور .

هجرت نبویه نك ۶۲۱ تاریخچه ارتحال ایتش اولان اعظم علماء شافعیین سیف الدین آمدی حائطه لری کفر ایله اتهام ایلشدر . فی الحقیقه حائطه لر عالمک ایکی الهی واردر ، یولنده کی هذیانلریله شرکه دوشمشلردر .

بوحریفلرک افکای اساطیر قدیمه ایله مشبوع اولوب ، خرافات مذکوریه یی آز چوق تعدیلاتله اسلامیه ادخال ایتمهک یلتمشلردر . بناء علیه بونلرک مطالعاتنده عقل و منطق آرامق ظلمتده نور تحریری قدر عبثدر .

سالف الذکر بشرک تلامیذدن (ابوموسی عیسی بن صبیح المزدرار) نامنده بر ذاتده بعض مسائلده استاذینه مخالفتله (مزداریه) فرقه اعتزالیه سنی تأسیس ایلشدر .

ابوموسی زهد و عبادتله مشغول اولدیغندن کنديسینه (راهب المعزله) اسمی ویرلشدی . ابوموسی بروجه آتی اوج مسئله ده استاذندن ایرلشدر : ۱. — بر فعلک مباشرت طریقله دکل فقط تولد جهتیله ایکی فاعلدن وقوعی جائدر . ۲. — افعال عباد ، خدانک مخلوقیدر اعتقادنده بولنان ورؤیت بارییه قائل اولان کافردر .

۳. — انسانلر نظاماً و بلاغه قرآنک مثلی و بلکه آندن احسنی اتیانه قادردرلر .

نظامک تلامیذدن اسوار نامنده بر ذاتده بر قاج مسئله ده نظامه مخالفتله اسواریه فرقه اعتزالیه سنی تأسیس ایلشدر . اسوارک مخالفت ایتدیکی اک مهم مسائل بروجه آتیدر :

۱. — جناب حقک عدمیله خبر ویردیکی و یا خود عدمی بیلدیکی شیشه قدرتی تعلق ایتز .

۲. — انسانک قدرتی علی السویه ضدینه صاحدر . مادامک انسان احد ضدینه قادردر ، ضد آخره ده قادر اولور .

ابو جعفر الاسکاف طرفندن تأسیس ایدیلن مذهب طرفدارانی ده : جناب حق عقلایه ظلم ایتمهک قادر دکدر ، لیکن صبیان و مجانبه ظلم ایده بیلیر ، دیورلر . اسکانیه لرک شوتر هاتلرنده بر حکمت ، بر اساس آرامق عبثدر . بوکا هذیاندن باشقه بر نام ویریه مز . باخصوص (و ما ربک بظلام للعیبد) نص فرقانسنده تمامیله مخالفدر .

اسکافیه فرقه سی ارکانندن (جعفر بن مبشر) و (جعفر بن حرب) نامنده ایکی کیسه (حد شرب اوزرینه اجماع امت خطا در . زیرا حدود شرعی ده معتبر اولان نصدر .) سوزلریله اسکافدن ایرلشدر و (جعفریه) فرقه سنی تأسیس ایلشدر .

م . شمس الدین

عقائد اسلامیه

۶ — تفهیم و اهریاد :

کچن مقاله لرده دینده بصیرت اوزره بولمه نك لزومندن ، بصیرت فی الدینک ده اصول اسلامیه دن اولدیغندن ، دینده بصیرت اوزره اولمقجه

و (حدیه) لر قدر صاحبه لایان ، حقیقت اسلامیه دن بوس بوتون اوزاقلانان برفرقه یوقدر . بونلرک بیانات و اعتقادلری عقل و منطق الهاماتی ، شرع مبین تلقیناتی اولمقدن زیاده ملل قدیمه اساطیر و خرافاتنه مستند بولندیکی کوریلور . مثلاً حائطک بری قدیم و دیگرکی حادث اولمق اوزره ایکی اله بولندیکی حقنده کی کفریاتی ایران قدیم دینک هرمن و اهریمانلرینی خاطر لاتمقده در . [۱]

بونلرک حیوانانک ده مکلف اولدقلری حقنده کی عقیده لری نظریه تناسخک اوقدر قابا بر تقلیدی درکه غرابه قارشى کولمه مک قابل دکدر . مثلاً محمد بن حائط و فضل حدی دیمشدر درکه : (جناب حق مخلوقاتی بوکون بولندقلری دنیادن باشقه بر عالمده عاقل ، بالغ ، صحیح و سالم اوله رق خاق ایلش و اولور . کندی معرفتی و کندی یه عامی یار آتمش و کندیلرینه ویردیکی هرکونا نعمه مظهر ایتشدی . بالا آخره بو مخلوقاتک کافه سنی کندیلرینه ویردیکی نعمتله قارشى شکر ایله مکلف قیلدی . بعضاری امر ایدیلن شیلرک جمله سنی ایفا ایلدیلر . بعضاری ده هیچ بری ایفا ایتدیلر . بر قسمی ده بعضیلرینی ایفا و بصلرنده تجویز قصور ایتدیلر . بونک اوزرینه جناب حق بونلردن اوامرینه مطیع اولانلری بولندقلری دار نعيمده ایفا ایلدی . بوس بوتون عصیان ایدنلری نار جحیمه کوندردی . اوامرک بعضیسینه اطاعت و بعضیسینه عصیان ایدنلری ایسه دنیا یه چیقاره رق کندیلرینه — درجه عصیانلرینه کوره — حیوان و یا انسان صورتنده بر جسم کشف کیدردی . یریوزنده کی حیوان و انسانلرک شکلرنده کی اختلاف کنه لرینک مقداریله متناسبدر . معصیتلری آز ، طاعتلری چوق اولانلرک صورتلری کوزل ، المری اقل اولور . بالعکس معصیتلری چوق اولانلرک ده صورتلری چیرکین بولنور . حیوان کنه لری کالبدینی مدتجه دنیاده بر صورتدن دیگر صورتیه انقلاب و تناسخدن خالی قالمز . [۲] ابن حائط و فضلك فکر و حمت ، عقل و شریعتله قابل توفیق اوله میان هذیانلری متفکرین ارباب اعتزالک ده هدف تشذیع و تقییحی اولمشدر . حائطیه و حدیه لر ضلالتله محکوم اولمشلردر . ابن حائط رؤیه الله بحثده هم اهل اعتزلدن ، هم ده اهل سنتدن ایرلشدر . بو مسئله حقنده دیور که : (رؤیه دائر وارد اولان خبرلر عقل اولک رؤیتیه حمل ایدلمیدر . عقل اول بالجمله مبدعات و موجوداتک اولیدر . قیامتده کوریه لک ده عقل اولدر . یوقسه واهب العقل اولان ذات بارینک رؤیتی محالدر . عقل اول صور ذاتدن افاضه اولنور . حضرت پیغمبرک « اول ما خلق الله العقل فقال له اقبل فاقبل ثم قال له ادبر فادبر فقال عزتی و جلالی ما خلقت خلقاً احسن منك بك اعز و بك اذل و بك اعطى و بك امنع » حدیث شریفده واقع اولان عقلدن مراده عقل اولدر .

ابن حائط و فضلك عقیده لرنده دیگر ارباب اعتزالک مطالعه لرنده کوریلن رصانندن اثر بیله یوقدر .

[۱] ایران قدیمک زردشت دینی حقنده ایریجه معلومات مفصله ویریه جکدر .

[۲] تناسخ مذهبده دائره مقالات آیه ده معلومات ویریه جکدو .

فی قرية من نذر الاقل . ترنوها انا وجدنا آباءنا علی امة ونا علی آنا هم . من . قال اولو . شکم باهری ما وجدتم علیه آباءکم قالوا انا بما ارسلناکم به کافرون [۵] « واذ قیل لهم اتبعوا ما انزل الله قالوا بل تتبع ما الفینا علیه آباءنا اولوکا باؤهم لایعلمون شیئاً ولا یمتدون . » [۶] بونوع آیتلر یک چوقدر؛ قرآن کریمک عقله خطاب ایدرک دئی ده عقله تعلیق ایتدکنه دأر یوقاریده سوبلش اولدیغ آیتلر ده بو جمله دندر .

ایشته ق آن کریمک نزه کوسترش اولدیغی حقیقتلر بودر . اکر یوزمیزی برار امتحان و تجربه طرفه طوغری توحیه ایدمک اولورسهق کورورز که : مقلدک ایمانی دایما تزلزل واضطرابه ، بلکهده زوال و انقلابه معروضدر . سحرایه معجزه بینتی تفریق ایدک آنجق برهان ودلیلک ویردیکی قناعت نتیجه سنده - آباء واجداده ، یاخود بشقه رکیسمیه تقلید ایله دکل - حضرت موسایه ایمان ایدن بحرره کورمیور میسکز؟ اونلری فرعون عذاب شدید ایله ، اولوله تهدید ایتدیکی زمان نه جواب ویردیلر : « قال آمنت له قبل ان آذن لکم ، انه لکبیرکم الذی علیکم السحر ، فلا قطمن ایدیکم وارجلکم من خلاف ولا صلبکم فی جذوع النخل ولتعلمن اننا اشد عذابا وابقی . قالوا لن نؤثرک علی ما جاءنا من البينات والذی فطرنا فاقض ما انت قاض انما تقضی هذه الحیوة الدنیا . » [۷]

بایفیکرکه : حضرت موسی به دلیل ، برهان نتیجه - سبی اوله رق ایمان استدکاری ایچون فرعون طرفندن کلمه سی ملحوظ . بلکهده

[۵] « بونک کبی ، سندن اول برچوق مملکتلره پیغمبرلر کوندردک ؛ اونلرک بویوکلری ، جبارلری « بز بابالری میز بودین وطریق اوزره بولدق ؛ بزده اونلرک اثرینه اقتفا ایدیورز » دیدیلر . کوندردیکمز پیغمبرلرک : « بن سزه بابا کزک اعتقاد ایدوب طاپندی دیندن ده ائی ، سزک ایچون ده ا زیاده باعث هدایت اولان بر دین کوسترسه م ! » دیمه لرینه ده « بز ، سزک کوستره جککز شیئی انکار ایدهرز » جوابنده بولندیلر !! « سورة زخرف آیت : ۲۳ - ۲۴ .

[۶] « هم اونلره : « الله نه کوندرمش ای » اوکا اویکز . دیندیکی زمان « بز ، ده ائی آتالری میز مداوم بولدیغمز شیلره اویارز » دیرلر ؛ یک اعلا ! یا آتالری برشیئه عقل ایردیره مه مش ، طوغری یولی سچه مه مش ایسه ، ینهی اویه جقلر ؟ » سورة بقره .

[۷] « — معجزه می کوردکدن صوکره حضرت موسی به ایمان ایدن سحره به — فرعون دیدی که : « بندن اذن آلفسزین کیدوب ده سزک بیوککز ، سحر بازلقده سزک استاد کز اولقدن بشقه برماهیق حائر اولیان کیمسه به (حضرت موسی به) ایمان ایتدیکز ؛ (کندیکز جهده معلوم اولان شیلری معجزه دیه تصدیق ایتدیکز ؛) اویله می ؟ ! شوراسنی قطعی اولارق بیلکیز که : — سزه جز اولوق اوزره — بزده سزک الارکزی ، یاقلر کزی خلافتدن (صاخ وصول اولوق اوزره) کسوب سزی خرما آغاجلرینه آصاجم ؛ ایشه او زمان ، (کندیسنه ایمان ایتدیلره) موسی نک الله نک یاپه جفی عذاب ایله بنم ترتیب ایدمک عذابک هانکیسی ده ا شدتلی ، ده ا دایم اولدیغنی یقیناً آکلر — سکز ! » اونلر دیدیلر که : « بز قطعاً ، حضرت موسی دن کوردیکمز آیات و معجزاته ، ویزی خلق ایدن جناب الله اوزرینه سنی اختیار ایدوب ده سکا عبادت ایتیز ! بناء علیه ایسته دیکنی یاپ ! آلدن کلانی براقه ! لکن شوراسنی ده بیل که : سنک حکمک انجق ، دنیاده در . سورة طه . آیت ۷۱-۷۲

دین انسانلری کندیسندن مقصد اولان ایکی غایه - دنیا و آخرت - مسعود اولوق غایه سی - ایصال ایدمه حکندن بحث ایتشدک . صواره کتساب عزیزک تقلید واهل تقلیدی نصل ذم و تقبیح ایله دیکدی ده اکلادق . شمدی ده مسئله می ده ا زیاده ایضاح ایدمککز ، که تقلیدده کی خطر عظیمی بیلیمینلر اوند مضرته اکلادون ده دینی فیم و ادراک خصوصنده کی . سترتی زیاده لشمسون ؛ برده بعض کتابلرده مقلد مجتهددن افضل اولدغی کو دیک زعم فاسدنده بولان اخوانمز نظرندده حق و حقیقت تمامیه تین ایتسون .

مع مافیه سوبلدکاری شایان قبول اولان علمادن بری چیقوبد بولکمی - مقلدک مجتهددن افضل اولدیغی - صرف ایدمککزی ظن ایتهم . اولدیا ؛ اکر بوسوز صحیح اولسه یدی جراد منتشره کبی طاغله ش اولان بو مختلط انسانلرک - که هپسی مقلددر - ائمه مجتهدین دن افضل اولسی لازم کلیردی . خایر ، خایر ! بوقولک صحتی شوبله دورسون ، صحیح ا لمدیغی کی نه عقله ، نه ده نقله هپچ ریسنه موافق دکل ؛ اونلر یله عادتاً چارپشیور . علمی تحقیر ، جهلی تفضیل ایدیور . ناقسه کز آ ! علما مقلدک ایماننده بیله اختلافه دوشدیلر : اکثر محققین ، بالخاصه متقدمین ؛ مقلدک ایمانی صحیح وشایان قبول اولمادیغنه قائلدرلر . حتی بعض علما بوقول اوزرینه اجماع بیله نقل ایدرک بونی ده یک چوق آیات قرآنیله استدلال ایتدیلر : « ... فاعلم انه لا اله الا الله » [۱] « .. ان الظن لایغنی من حق شیئا » [یعنی باب اعتقاد کبی علم مطلوب اولان یرلرده ظن کافی دکدر .] « قل هاتوا برهانکم ان کنتم صادقین » ، « ... وبالا حرة هم یوقنون » [۲] قاضی بیضاوی مرحومک بیسانته کوره ایقان ؛ نظر واستدلال ایله شک وشبهه می نفی ایدرک محکم ، ثابت ، لایتزلزل بر علم حاصل اولمقدر . حال بوکه مقلدک بوندن نصیبی یوقدر . اونک بیلدیکی شیلرده اتقان اولمادیغی ایچون دایما متزلزلدر .

صوکره علما ، مقلدک ایمانک عدم صحتی حقیقده کی - عالری طوغری بدین طوغری به نظر واستدلال ایله امر ایدن شو آیتلرده استدلال ایدیورلر . : « افلم ینظروا الی السماء فوقهم کیف بنیناها وزیناها ومالها من فروج » [۳] برده مقلددر . توییح معروضده ذکر ایدلر ش . آیت کریملر ایله استدلال اولیور : « بل قالوا انا وجدنا آباءنا علی امة وانا علی آثارهم مقتدون » [۴] « وکذلك ما ارسلنا من قبلك [۱] « ائی بیلکیز که : جناب الله نهدن بشقه معبود بالحق یوقدر . » سورة محمد . آیت : ۱۸

[۲] « آخرتی ده آنجق ، سندن اول وسکا انزال بیوریلانلره ایمان ایدنلر جزم وایقان ایدرلر » سورة بقره . آیت : ۴ [۳] « اونلر ، باشلرینک اوزرنده کی سواته ، کوکلره باقیورلری ؟ آتی هر تورلو مصاب و نقایصدن سالم اوله رق نصل بنا ایدوب ، نصل تربین ایتدیکمزی دوشونمیورلری ؟ » سورة ق . آیت : ۶ [۴] « اونلر ، سلوک ایتدکاری طریق باطله برجت ، بر دلیل نتیجه سنده دکل ؛ بلکه ، « بابالری میز بودین ، بو طریق اوزره بولدق ، بزده اونلرک اثرینه اقتفا ایتدک » دهرک اونلری دلیلر ، برهانلر تقلید ایتدیلر . » سورة زخرف . آیت : ۲۲

کنندیسنک و کیلی، مخلوقات اوزرینه متصرفی قیلدی؛ اولک اراده لری
اللهک اراده سی کیلدر: «انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له کن
فیکون» یاخود الله فلان کیمسه به حلول ایتدی، یاخود عرش
اوزرنده اوتوریور؛ پیغمبر الهی بزم یکدیگرمنی کوروب
قونوشدیغمز کبی کوردی، قونوشدی؛ کلام الهی یی صوت
و حروف ایله ایشتی؛ یاخود الله کاشات خلق ایدلزدن بیکلرجه سته
اول موجود اولمش یدی، کبی شیلر تلقین ایدرسه عوام ناس بونلرک
هپسینی اولدینی کبی اعتقاد ایدرک بونلرده قطعاً شک وشبهه ایتمز.
نه حاجت! بن بونی بالذات عوام ناس آرمهنده تجربه ایتدم.

وقتاکه مسلمانلر آرمهنده جهالت پک زیاده تعمم ایتدی:
اوزمان علمای متأخرین ایمان خصوصنده مقلدک کفریله حکم ایتک
مسلمانلرک عظیم برفسمنک تکفیری بادی اوله جغنی نظر دفته آله رق
مقلدک ایمانک صحتی ایله فتوا ویردیلر. فقط، اونلرده علی الاطلاق
مقلدک ایمانی صحیح در، دیمه دیلر. بلکه عقایدی بحق بلله یه رک اوعقیده
حقنده کنندیسنی نه قدر تشکیل ایتسه لرینه شک وشبهه دوشمه یه جک،
کندی تقلید ایتدیکی کیمسه ده داخل اولدینی حالد بتور عالم او اعتقاددن
رجوع ایتسه لر کنندیسنک چورلمک احتمالی اولمایه جق برصورتده
او اعتقادک حق، طوغری اولدینی جزم ایتک شرطیله ایمانک صحتیه
حکم ایتدیلر.

اذ کل من قلد فی التوحید ایمانه لم یخل من تردید
فقیه بعض القوم یحکی الحفا وبعضهم حقق فیه لکشف
فقال ان یحزم بقول الغیر کفی والام زل فی الضیر (جوهره)
لکن شوراسی ده خفی اولسون که: نظر واستدلاله قادر اولانلر
اوزرینه نظر واستدلالک وجوسنده؛ قدرتی وار ایکن اونی ترک ایدرک
تقلید ایله اکتفا ایدنلرکده عاصی اولدیفنده علمانک اضاقی واردر.
بناءً علیه خلاصه اوله رق دیه یلیرزکه: مقلد ایکی در خالی دکلدر:
یا کافر، یاخود نظر واستدلالی ترک ایتدیکندن طولای عاصی در.
مکرکه نظر واستدلاله هیچ قادر اولیه جق درجه ده ضعیف العقل،
بعیدالفهم ارله.

اسلامه انتساب ایدنلر درت قسمه آریلیرلر:

(۱): — مجتهدین. بونلر او ذرات کرام درکه: مسائل
اعتقادیه دن هر بر مسئله یی دلائل و براهین قاطعه ایله اثبات ایتکه قادر
اولدقبری کبی عقیده یه، یاخود دلائل و مقدماتی اوزرینه وارد اولان
هر شبهه یی ده رد ایدرلر. بور د واثباتک، اهل نظرک طریقتی،
مسلمکی اوزرینه اولمی شرطده دکلدر.

(۲): — عقایدی، مسائل اعتقادیه یی، دلائل و براهینی ایله برابر
تعلم ایدن، و فقط کندیلرندن دلیل اقامه ایدمه من علمای کرام.
بونلر، قیلمی مظمئن اوله حق. ریب وشبه دن اوزاق بوانه جق
درجه ده دلیلی فهم و ادراک ایدرلر سه ده بالذات اومسائل اوزرینه اقامه
برهان قادر دکلدر در. بناءً علیه بونلر هم دیلده، هم ده مدلولده

محقق اولان عذاب شدیدہ نصل مقابله ایدیورلر؛ کندی نفسلری
مدهش برعذابہ معروض اولیورده یینه ایمانلری قطعاً مضطرب
اولمایور. اولومه راضی اولیورلر، فقط اعتقادلرندن دونمیورلر.

صوکره برده حضرت موساک کتیردیکی شریعتی، کوستردیکی
معجزه لری کلامقسنین محضا کندی ملتلرندن اولدینی، کندیلری
عذاب دن - اسارت دن - قورتاردینی ایچون کور کورینه حضرت
موسایه ایمان ایدن نی اسرائیله بافکز!

«وجاوزنا بنی اسرائیل البحر فاتوا علی قوم یمکفون علی اصنام
لهم قالوا یا موسی اجعل لنا آلهاً کما لهم آلهة؛ قال انکم قوم
تجهلون.» [۸]

ایشته، دایل و برهانک ویردیکی قناعت نتیجه مننده کی ایمان ایله
مقلدک ایمانی آرمهنده کی فرق! بویکی ایمان آرمهنده کی فرق برآز
تأمل ایتک مقلدک مرتبه سنک نه اولدینی پک واضح برصورتده
کوسترر.

برسئوال: بز عوام ناسی کوریورزکه هر نه قدر اونلرک ذهنلرینه
شک وشبهه القا ایدلسه یینه اونلر اعتقاد و ایمان ایتدکبری دین ن
قطعاً رجوع ایتمه یورلر، اونلری اعتقاد ایتدکبری شیلردن وازکچیرمک
قابل اولمایور.

جواب: عوام ناس دین دن اولمق اوزره اعتقاد ایدوبده اولیه جه
عمل ایتدیکی برشی حقنده - ولوکه اوشی باطل اولوب دین ایله هیچ
برصورتله علاقیمی اولمسه بیله - کندی اقران و امثالک کلامی،
تلقینانی قبول ایتمز. لکن کنندیسنی شک وارتیابه دوشورن اقران
و امثالی اولمازده علمنی، صلاح حائی معتقد اولدینی برکیمسه اولور
ایسه اوزمان هیچ شک وارتیابه واقع اولیه رق همان اونک سوزنی
قبول ایدیورر.

دیگر برسئوال: بتون علما و صلحا برآرمه کلسه یینه وجود
الهی حقنده عوام ناسی شک وشبهه دوشوره منزلر.

جواب: اللهک وجودنی اعتقاد ایتک انسانده فطری بر
الهامدر؛ حتی بعض علما موجودیت الهیه اوزرینه مطلقاً
استدلاله احتیاج بیله اولدیفنیه قائل درلر. لکن، هانکی برعوام
اولورسه اولسون صلحادن، یاخود علمادن برذات طرفندن کندیسنه
برعقیده فلسفه القا ایدلیدیکی زمان اونی قبولده هیچ تردد بیله
کوسترمن؛ باخصوص اوعقیده ایچون شمدی یه قدر مسلمانلر آرمهنده
شیوع بولان برشبهه ده اولورسه. مثلاً: صلحا، یاخود علمادن بری
چیقوب ده عوامه؛ الله فلان نی یی، یاخود فلان ولی یی یوزنده

[۸] «بز، بنی اسرائیلی دکزدن کچوروبده فرعونک ائندن قورتاردیفمن
کبی اونلر صنملره طابان برقومه راست کلدیلر؛ او وقت حضرت موسی یه
دیدیلرکه: «اونلرک عبادت ایده جک نصل الالری وارسه بزده سندن اوچه
آلتوندن، کوشدن معمول - الله ایستز!» حضرت موسی جواب ویردی:
«سز، حقیقه جاهل، عظمت الهیه یی تعقل ایتمز بر قوم سکزم.» سورة
اعراف. آیت: ۱۲۰

مقلد درلر. بونلر، شك وشبهه طالعہ لرینك بحرالرندن؛ كندیلرینی شبههیه دوشوره جك وادیلر دن اوزاق بولندقچه هر تورلوشكو كدن امین درلر. مع مافیہ بوكی شیلره معروض قالدقلى زمان ده معونت الیه مؤید اولانلر دن بشقه سی ساحل سلامته چیقمازلر.

(۳): — مقلد لر. بونلر، عقائد صحیحہ یی؛ او خصوصده صاحب ید اولان ذوات کرامدن اوکره نلردر. شوقدر وارکه: اوکرندکلى شیلری، دلیل، یاخود برهان ایله دکل، یالکیز اقتاع طریق ایله، مسائلی قولایچه اکلایوب ادراك ایتکه وسیله اولان امثله وشواهد ظاهره ایله اوکره نلرلر. مسائل اعتقادیه نك — هپسنه دکل بلکه — بعضیسی اوزرینه اقامه ایدیلن دلائلی اجمالاً فهم ایدنلرده بوزمره دن در. ایشته بوصفك ایمانی بشقه لرینه تابعدر؛ بونکله برابر اکر غایت صاغلام بر عقیده مالک اولورلرده تقلید ایتش اولدقلى کیمسه اواعتقاددن رجوع ایتسه بیله کندیلرینك رجوع ایتملری احتمالی اولماز، ذهنلرینه شبهه القا ایدیلکی زمان قطعاً شك وشبههیه دوشمزلرسه بویکیمسلر عندالتأخرین راجح اولان قوله کوره مؤمن درلر.

(۴): — یالکیز ایچلرنده طوغوب تربیه اولندقلى کیمسلر دن کوردکلى، ایشندکلى ظواهر دن، اقوال و افعال دن بشقه اسلامیت حقیقه هپچ بر شی بیلمه یلردر. بونلر، عقائدی علمای عارفین دن آلمادقلى، اولردن بلله یوب اوکرندکلى جهتله دائماً مشککینك شکوکنه معروضدرلر؛ برده بونلر مؤمن ده دکلدرلر. بوسوزمله، کوزلرینی بوروین کشف بر برده جهالتله علم مجلسلرینی کورمه یین بو عوام سوروسنك هپسی کافر در، اولره مسلمان معامله سی یالماز دیمك ایسته میورم. بلکه بن — تاویل ایدلمه جك درجه ده صراحة اعتقاد صحیحہ مخالف کلام صرف ایتدیکنی کوروب ایشتمه دجه — بخصوصه هپچ بر فردی بیله تکفیر ایتهم. لیکن بن، امتحان وتجربه ایله، وجدان ایله، نقل صحیح ایله بیلیورم که: شك افاده ایدن برکله ایله اولنرك بیک دانه سنه اعتقاد لرندن سؤال ایتش اولسه م؛ هپچ بریسی ده صحیح بر جواب بولوب ده سویله مزلر. بونك سبی ایسه لسانلرنده ضعف اولدینی ایچون دکل، بلکه قیلرلرنده تمرکز ایدن بر مرضك نتیجه سی در، که اوده مرض جهل در.

شونی ده خاطر یمز دن چیقارمایه لم که: بوجهالت، قادیلر ده ارککلر دن ده ا زیاده، ده ا شدتلی در؛ چونکه قادیلر ده — بشقه لرینه احکام دینی یی تعلیم ایدوب اوکره ته جك نسبتده — دین عالمه لری بولمیور؛ فقط، ارککلر بونلر قدر دکلدر. اولنرك متعلم صفتیله جامعلره، مدرسه لره، مکتبلره مداومت ایتمه یلری بیله یینه قادیلر قدر جاهل دکلدرلر. بونلر هپچ اولماز سه علما مجلسلرینه، محاوره و مسامره اولان یرلره دوام ایدرك اولردن دینه، احکام اسلامیه یه عائد بر شیلر اوکره نه بیلیورلر. حتی بوی یرلره چوقچه دوام ایدنلر مسائل دینی دن بشقه ده ا برچوق مسئله لرده اوکرندکلى واردر. لیکن قادیلر احکام اسلامیه یی بوسبوتون جاهل درلر.

بز، قادیلر یمزك مسائل اجتماعی یی بیلمدکلرندن شکایت ایدوب طور ییورزده اصول اسلامیه، مسائل دینی یی جاهل اولمالرندن غفلت ایدیورز. هپچ بر یمز قادیلرک مسائل دینی ده کی جهالتلرینی نظر اعتباره بیله آلمیورز. حال بوکه: قادیلرک اصول دینی، ارکان اسلامیه یی بیلمه ملری یوزندن يك بیوک محذورلر تولد ایتکده در؛ بر کره صاغلام بر صورتده عقیده سنی بیلمه یین قادینك نکاحی صحیح دکلدر؛ يك اعلا! نکاحی صحیح اولمایچه اونکله اولان مامله ده زنا اولور، اوندن اولان چوقچه بالطبع ولد زنا، حرام زاده اولور. بونك ایچون درکه: قرآن، بومفاسد عظیمه دن شدته نهی ایدیور: «یا ایها الذین آمنوا قوا انفسکم واهلیکم ناراً...» [۹]

ایشته بو، بر امر الیهی درکه اوکا اطاعت ایتك هر کسك اوزرینه واجبدر. امام غزالی ده احیاء العلومده شویله دیور: «یوم قیامتده دشمن اوله رق ارککه یا بشه جق اولانلرک اک برنجیس بالذات کندی قادینی ایله کندی اولادی اولاجقدر؛ بونلر دیرلرکه: یارب! سن بوندن بزم حقمری آل! زیرا بو بزه حرام یدیریور، بیلمدیکمری ایسه هپچ اوکرتمیوردی.»

فقها مزده دیور که: «قادینك محتاج اولدینی امور و مسائل دینی یی اوکرتمك ارککلک اوزرینه واجبدر. اکر ارککلک کندیسی ده بوندن عاجز اولورسه، اومسائلی صوروب اوکرتمسی ایچون — قادینی علمانك، اومسائلی بیلنرك یانلرینه کوندرمسی واجب اولدینی کی، بونك عکسنه حرکت — قادینی کیتمکدن منع ایتك — ده حرامدر.»

ا کر بز، قادیلرک ناموسنی، عفتی، کمالی، شو ایشلری و هیئت اجتماعی یه قارشى اولان وظیفه لرینی حقیله ایضا ایتمه لرینی ایسترسه ك اولره دینی تعلیم ایتمه مز، اولره اسلام تربیه سی و یرمه مز، وعظ و نصیحتله اولنرك قابیلرینه خوف الیهی یی یرلشدرمه مز لازمدر. بشقه بر صورتله بوامنیة مبجلاهیه نائل اولمق ممکن دکلدر.

بناءً علیه هر فردك اوزرینه واجب اولان بر شی واردر که اوده: قادینه يك بیوک براهیت و یرمه رك همان بوکوندن اعتباراً اولنری اوقوتمه یه بدأ ایتك، هرکس بیلدیکی شیلری اهل و عیالنه اوکرتمك، بوسورتله قادیلر ده عقائد اسلامیه یی بللتمکدر.

برکون انسانی مصاحبه ده، هپچ بر دینه اعتقادی اولیان بعض خرسیتان کنجلی دیلر که: «بز دینمز اولدیغمز جهتله دائماً ارباب دینی، یاخود دینك بعض احکام و قضایانی تنقید ایدر طورورز. فقط، بز کنجلر بر مجلسده طویلا نوب ده بویله دین، یاخود رجال دین علیهنده، اداره کلام ایدرکن او مجلسه قادیلر یمزده کله جك اولورسه، اوزمان — اولنرك اعتقادی ده افساد ایتمه م ایچون — همان سکوته مجبور اولورز. کرک دین، کرک ارباب دین علیهنده قطعاً سوز سویله مز. زیرا قادینك اعتقادی بوزلدینی کی ناموس و عفتی ده

[۹] «ای اهل ایمان! کندی نفکری، اولاد عیالکزی — احکام شرعی یی اوکره نوب آنکله عامل اولقله — آتشدن محافظه ایدیکز!...» سورة تحریم. آیت: ۶

قیلاردی . بالآخره فنون طبیعی و ریاضیه ممالک غربیه کشفیات جدیدہ ایلہ توسع ایتدیکی حالده مدارس اسلامیہ بوترقیاتہ بیکانه قلمش اولدیغندن برچوق زمان صکره حس اولسان احتیاج تجدد مکاتب کشادینه بادی اولمش وایشته انجق بوسیلہ درکه معارف عثمانیه شیرازہ سندن چیقہرق بردهاده طریق سالمه داخل اوله مامشدر . مدارس اسلامیہ ترقیات عصریه بی تعقیب و تجددات تدریجیه ایلہ برابر یاشاسه ایدی شہسز تجددہ احتیاج کورولمیه جک و بوکون مملکتہ مزده یکدیگرینه « ... حکم اعدام » ویرمک درجه سنده آمال و اخلاق متباینه برورده ایدن اوایکی عنصر عرفان قارشیلشمیه جق ایدی .

مکتبلرک کشادندن صوکره فنون جدیدہ عنوانی ویریلن طبیعیات و ریاضیات مدارس طلبه سنک دائرہ تدرساتندن طی و اخراج ایدیله رک کندیلرینه یالکز علوم شرعیه بر اقلدینی حالده غربیدرکه « حکمت » نامیلہ حکمت طبیعی و هیئتک نظریات سابقه سنی حاوی غرابت مجموعه . عه لرینک تدریسی فنون مدونه عتیقه نک بر آبدہ سرمدی القراری اولق اوزره ایقا ایدلش ایدی . ایشته بو و بونک کی تربیه فکریه اختلافاتی مملکتده آچیلش اولان ایکی نوع باب تدریسی یکدیگريله اکلاشمیه جق برحاله کتیردی .

بوکون مملکتده اوچ عدد معارف اداره سی کوریورز : معارف عمومیه نظارتی ، درس و کالتی ، تدریسات عسکریه اداره سی . بونلردن حکومتک الک آزنائل حمایه سی اولان ؛ درس و کالتی اداره سی تحتندہ کی مسلك علمیه طالبینی اولدینی قابل انکار دکلدرد . ملتک مربی معنویاتی اولان بو مسلك منتسبینی هر درلو اسباب استراحتہ مالک ، حکومتک احترامنه نائل ، استقبالنندن امین اولمسی اقتضا ایتدیکی حالده استراحت یرینه عذاب ، احترام مقامنه حقارت ، استقبال اوله رق سفالت ابدیه ایچریسنده پویان اولورکن بونلردن ملت ایچون خدمت بکلمک هم انصافسزلق ، همده عبث اولور .

مدارسه انتساب ایدن طلبه نک همان کافه سی طشره لیدر . بو یچاره لر طشره لرده معارف نامنه نه وارسه واونلردن نه قدر حصه مند اوله بیلدیلرسه اونکله استانبوله کلیورلر . کلدکلی زمان یاشلرینک پک کوچوک ، یاود پک بویوک اولمسنندن ، یاخود معلومات ابتدائیه لرینک نقصانندن ، بعضیسی مدارسده کی همشهریلرینک جریانته تبعاً ، همان قسم کلیسی فقر و سفالتدن ناشی برهمشهرینک ، یاخود مدرسه مدرسلرینک تنسیب ایتدیکی برصاحب حجره نک یانته (چومز) کیریور . (اوطه خواجہ سی) منصف ایسه منلای مقتدر برافندیکنک درسنه اوطورتمقله برابر درسلرینی ده منتظماً مذاکره ایدیور . انصافی دکلسه طلبه بی کندی همشهریلرندن ویاخود جماعت کثیره مقتولرندن بر احبابنک درسنه دوام ایتدیررک خواجہ نک اقتداری ، طالبک استفاده سی خاطره بیله کلیور . هانکی صورتده اولورسه اولسون طلبه اوطه خواجہ سنک یمکنی پیشیرمکه ، منغالی یاغغه ، حتی چاشورینی ییقامغه مجبور اولدینی کی اوطه یه کله جک مسافرلره

قالماز . صوکره محافظه عفت ایچون اوزرینه بیک پرده چکلسمه ینه فائده ویرمز . اونلرک ناموس وعفتی محافظه ایدمک پرده آنجق دین در ، اعتقادات دینه در .

ایشته قادینلرک دینی ، مسائل اعتقادیہ بی بیلمه ملری یوزندن تولد ایدمک محاذیر ! شو حالده قادینلرده تعلیم و تربیه ایلہ دینی ، احکام اسلامیہ و مسائل اعتقادیہ بی تلقین ایدوب اونلری ده جهالتدن قورتارمق اوزریمزه فرض در . « ومن یعتصم بالله فقد هدی الی صراط مستقیم » . [۱۰]

ترجمی

آفسرکی احمد محمدی

تربیت و تعلیم

مدارس علمیه

انقلاب کبیر عثمانیدن بری آره صره آیشیلشم برترانه کی تکرار ایدیله کلن وفلاکت اخیره طولایسیله اصلاحات عمومیه احتیاجاتی میاننده شدتله خاطره کلن مسلك علمیه نک تذبذبات حاضرہ سی حقنده عالم مطبوعاتده برمدتدنبیری شایان آرزو اولمیه جق شکل و کیفیتده جاری مباحثات نالایقه مسلك مذکورک مجلرینی دلخون ، عدولرینی پرده بیرون ایتدیکی ایچون اجتهادات متباینه اصحابی آره سنده کی آچیقلاق آز زمانده درین ومهلاک بر اوچوروم حالی آلدی . بو حال یکدیگرک حالته عدم وقوف ایلہ ظواهردن استخراج احکام ایلک سوداسندن ویاخود اخلاق عاطلانه مزده متمرکز لاف ایلہ دنیاہ نظامات ویرمک ابتلاسنندن نشأت ایتدیکنی یازیلان یازیلرک ضمننده مندرج حالت روحیه بی آکلایانلر پک اعلا بیلیرلر .

بو عبد عاجز مدارس حیات خصوصیه سنه بالفعل اشتراکله بومسلك حقنده افکار مستحصله می سرده کنیدی صاحب صلاحیت عدایده رک مباحثات جاریه برلاحقه علاوه ایتک نیتدیم .

عالم اسلامک حکومت اخیرہ سی اوله رق اقلیم رومده تأسس ایدن عثمانلی دولتی حکومت سابقه اسلامیہ نک اثرینه اقتفاء معارف عمومیه سنی مجرای مدارس تودیع ایتدیکی وقت اومؤسسہ لر بوکونکی کی یالکز علوم اسلامیہ تحصیلنه منحصر دکل ، کافه فنونک یکانه دارالعلمی اولقله معارف عمومیه بی بحق تمثیل ایدیوردی . الیوم حال خرابیسیله معموریت سابقه سنه مرتبہ خوان اولان مدارس دروننده کی کتبخانه لر مندرجاتنک تدقیقندن ده مستبان اوله جفی وجهله او زمانلر مدارسده علوم شرعیه دروس مدونه دن برشعبه اولوب فنون سائرہ ده عین درجه ده اهمیت ویریلیر و مسلكکنده متخصص طیبیلر ، ریاضیلر ، هیئتشناسلر یتیشهرک معارف ملتی مؤسسات سائرہ دن مستغنی

[۱۰] « هرکیم جبل الهییه ، قرآن کریمه ، صیم صیق طوتونورسه هیچ شہه یوق که : اعوجاجدن ، خطر ومهالکدن سالم بولی بولشدرد . » سورة آل عمران .